

A STATISZTIKA OKTATÁSA A SZOVJET- UNIÓBAN

A Szovjetunióban a statisztika szervezettségét, megfigyelési körét s tudományos módszereit tekintve olyan magas színvonalat ért el, amelyet a kapitalista országokban a statisztika soha nem ért és nem is érhet el. A szovjet államnak új statisztikát kellett megteremtenie, amely módszerében a marxizmus-leninizmusra, felépítésében, adatgyűjtéseinek és feldolgozásainak célkitűzéseiben, a tervgazdálkodást folytató szocialista állam szükségleteire épülhetett. A szovjet statisztika kezdeti nehézségei, első tévedései, amiért Lenin és Sztálin nem egyszer kemény bírálatban részesítették a Statisztikai Hivatalt, jórészt azzal függtek össze, hogy a Statisztikai Hivatal nem rendelkezett az új feladatokat ellátni képes marxista-képzettségű, forradalmi szakemberekkel.

A lassúság, az élettől távolálló akadémiizmus, a bürokrata szellem — ezek voltak azok a hiányosságok, amelyeket maga Lenin elvtárs tett szóvá.

Bírálat érte a Statisztikai Hivatalt Sztálin elvtárs részéről is nem megfelelő munkamódszereiért, a szocialista építéssel és a marxista-leninista eszmékkel való elégtelen kapcsolataért. Arról a munkáról, amit a Központi Statisztikai Hivatal népgazdasági mérleg címén készített, Sztálin elvtárs így nyilatkozott: „Az, amit a Központi Statisztikai Hivatal 1926-ban mint népgazdasági mérleget közzétett, nem mérleg, hanem számokkal való játék“, és hozzátette: „A Szovjetunió népgazdasági mérlegének sémáját forradalmi marxistáknak kell kidolgozniok.“¹ Sztálin megállapítása nemcsak a mérlegek, hanem valamennyi statisztikai munka kidolgozására és kidolgozójára is érvényes. A Párt és a Kormány maga részéről jóidőben gondoskodott arról, hogy a Szovjetunió statisztikai szervezete valóban rendelkezék a magasképzettségű „forradalmi marxistákkal“, kiváló statisztikusokkal.

A szovjet statisztikusok marxista szellemű oktatása 1923-ban indult meg és különös lendületet nyert 1930-tól kezdődően, amikor a kormány a statisztikának a szocialista építéssel való szorosabb kapcsolata érdekében a Statisztikai Hivatalt a Goszplan alá rendelte. 1931-ben a szovjet kormány kidolgozta a szükséges rendszabályokat magasképzettségű szovjet statisztikusok nevelésére, és számos statisztikai intézetet, technikumot és tanfolyamot szervezett. 1932-ben alapították többek között a moszkvai Gazdaságstatisztikai Intézetet, amely ma is a vezető szovjet statisztikusok képzését szolgáló intézmény.

¹ Sztálin Művei, 12. kötet, Szikra, Budapest, 1950, 185. old.

Mint ismeretes, 1948-ban a Statisztikai Hivatalt a Szovjetunió Minisztertanácsa mellé rendelték. Ez az intézkedés az állami statisztika megbecsülését, egyben nagyobb felelősséget s újabb feladatokat is jelentett minden téren, így az oktatás területén is. A Szovjetunió mai statisztikai szervezetéről, az államszervezetben betöltött szerepéről részletesen számot adott a Statisztikai Szemle legutóbbi számában Pikler elvtárs cikke. A cikk beszámolt többek között arról is, hogy Sztarovszkij elvtárs, a Szovjetunió Statisztikai Hivatalának elnöke, a magyar küldöttségnek a Hivatalban tett búcsúlátogatása alkalmával a statisztikai szervezet függetlensége mellett a statisztikai káderek oktatását jelölte meg az eredményes munka elengedhetetlen feltételének. Az oktatás, káderképzés jelentőségének megfelelően magában a Statisztikai Hivatalban külön oktatási osztály foglalkozik a statisztikai oktatás megszervezésével és ellenőrzésével. De nemcsak az oktatási osztály, hanem a Hivatal kollégiuma is gyakran foglalkozik oktatási kérdésekkel. A Hivatal vezetői igen nagy jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy a statisztika általános elmélete és oktatási tervezete a gyakorlati statisztikai tevékenységgel szoros kapcsolatban, annak alátámasztása és sikeres megoldása érdekében dolgoztassék ki.

Jelenleg a Statisztikai Hivatal a középfokú statisztikai oktatást közvetlenül oktatási osztálya útján, a felsőfokút pedig közvetve a moszkvai Gazdaságstatisztikai Intézet tanácsában való részvételével irányítja.

Az oktatási tevékenység három irányú:

1. A vezető statisztikusok felsőfokú (egyetemi) képzése.
2. A statisztikai középkáderek számára rendezett technikai oktatás.
3. Különböző időtartamú továbbképző tanfolyamok.

Mind a három fokon a Statisztikai Hivatal gondosan ügyel arra, hogy a tananyag a marxizmus-leninizmusra és az állami statisztika előtt álló gyakorlati feladatok elméleti megalapozására épüljön.

1. *A vezető statisztikusok (szovjet terminológia szerint: vezető közgazdászok) képzése.* Ez a különböző egyetemek és főiskolák statisztikai tagozatain történik. Ezek között a statisztikai oktatás szempontjából legjelentősebb a már említett Gazdaságstatisztikai Intézet, amely közvetlenül a Felsőoktatási Minisztériumhoz tartozik. (1946-ig ez a főiskola a Központi Statisztikai Hivatalhoz tartozott.) A kapcsolat a Főiskola és a Hivatal között igen élénk. A Statisztikai Hivatal dolgozói esetenként részt vesznek az oktatás munkájában, a Hivatal kollégiumi üléseire meghívják az Intézet vezető professzorait. A főiskolán és egyetemeken az Állami Vizsgáztató Bizottság elnöke a Központi Statisztikai Hivatal megbízottja. Az egyetemeken végző statisztikusok száma évente mintegy 500, akik legnagyobb részükben a területek vagy a köztársaságok Statisztikai Hivatalaiban, esetleg a legkiválóbbak a Központi Statisztikai Hivatal szervezetébe és a minisztériumok statisztikai osztályaira kerülnek.

2. *A középfokú statisztikai oktatás.* A középkádereknek képzését, akik legnagyobb részben a Statisztikai Hivatal apparátusába kerülnek, teljes egészében a Hivatal intézi oktatási osztálya útján. A Hivatal 17 technikummal rendelkezik, ezeknek tanulmányi ideje három év. Az általános iskola hét osztályának elvégzése után kerülhetnek ide a hallgatók. A hároméves technikumok mellett léteznek úgynevezett gyorsított tanfolyamok is, ahová az általános iskola tíz osztályának elvégzése után veszik fel a hall-

gatókat. A tanulmányi idő itt másfél év. Ezenkívül a Statisztikai Hivatal fenntart egy levelező-technikumot is.

A technikumok a statisztikai szakképzettségen kívül általános jellegű középiskolai ismeretet is nyújtanak és igen alapos politikai gazdaságtani oktatásban részesítik a hallgatókat. A szaktárgyakhoz tartoznak: a statisztika elmélete, mezőgazdasági statisztika, iparstatisztika, ipari és mezőgazdasági könyvvitel, mezőgazdasági ismeretek, szocialista üzemgazdaságtan, a szovjet jog alapjai, levelezés és gazdasági számítások. A harmadik év elvégzése után a hallgatók államvizsgát tesznek politikai gazdaságtanból, statisztika elméletéből, iparstatisztikából és mezőgazdaságstatisztikából.

A technikumokba évente kb. 1.500 hallgatót vesznek fel, ebből 120 vesz részt levelező-tanfolyamokon. A végzett hallgatók száma évente mintegy 1200.

A technikumok irányítását a Központi Statisztikai Hivatal oktatási osztálya látja el. Ugyanakkor azonban a Felsőoktatási Minisztérium technikumokat irányító igazgatósága felülvizsgálja a tanterveket, koordinálja a különböző technikumok tananyagát és ellenőrzi ezeknek működését, hogy a szakmai szempontok ne menjenek a hallgatók általános műveltségének megszerzéséhez szükséges ismereti anyag rovására. Maga a technikum azonban a Hivatal fennhatósága alá tartozik. Igazgatóját és helyettes igazgatóját a Központi Statisztikai Hivatal elnöke nevezi ki. A technikumok költségvetését a Hivatal költségvetésének keretén belül irányozzák elő.

A Statisztikai Hivatal oktatási osztálya látja el a technikumok irányításával kapcsolatos alábbi teendőket:

a) Rendszeresen ellenőrzi a technikumok oktató-kádereit és az oktatás munkáját. Az oktatási osztály munkatársai kiszállnak a technikumokba, végighallgatják az órákat, beszélgetnek a hallgatókkal.

b) Gondoskodik a tanszemélyzet pótlásáról. A politikai gazdaságtan és a statisztika előadót is általában az egyetemeken képezik. A technikum igazgatójának és a tanulmányi osztály vezetőjének azonban feltétlenül egyetemi képzettséggel kell rendelkeznie.

c) Kidolgozza az új hallgatók felvételére vonatkozó terveket. A technikumra való felvétel vizsgálathoz van kötve. A megfelelő számú hallgató biztosítása érdekében a Központi Statisztikai Hivatal oktatási osztálya széleskörű propagandát fejt ki a vidéki lapokban. A hetedik, illetve tizedik osztály végzett hallgatóit meghívják a technikumokba, megmutatják nekik az iskolát, a technikum vezetői és felső évfolyamos diákok elbeszélgetnek velük. A technikumba sok vidéki hallgatót is vesznek fel, akik az iskola elvégzése után szívesen térnek vissza körzetükbe.

d) Megszervezi a hallgatók kötelező termelési gyakorlatát. A termelési gyakorlat, amelynek időtartama 3 hónap, külön, az elméleti tanulmányokhoz szorosan kapcsolódó terv szerint történik. A gyakorlatot rendszerint a körzeti felügyelősen töltik a hallgatók, ahová legtöbbször az iskola elvégzése után szolgálatra is beosztják.

e) Végül az oktatási osztály gondoskodik a megfelelő jegyzetekről és tankönyvekről és irányítja a technikumok kulturális és sportmozgalmát.

A Hivatal dolgozóinak zömét, a középfokú képzettségű statisztikusokat a technikumok szolgáltatják.

3. *Különböző statisztikai tanfolyamok.* Ezeknek a tanfolyamoknak a célja a gyakorlati munkában foglalkoztatott káderek továbbképzése, illetve korábbi tanulányaik felrészítése. A területen általában hethetes időtartammal szerveznek tanfolyamokat. A fontosabb statisztikai szervek vezetői számára Moszkvában nyolchónapos tanfolyamokat rendeznek. Ezen a nyolchónapos iskolán képezik azokat a járási felügyelőket, akiket kerületi felügyelőkké kívánnak előléptetni. A nyolchónapos iskola anyaga marxizmus-leninizmus, politikai gazdaságtan, elméleti statisztika, könyvitel és matematika.

Az állandó jellegű tanfolyamokon kívül a területi, illetve köztársasági statisztikai hivatalok alkalmazottai részére a munkaidő mellett hetenként kétszer továbbképző tanfolyamokat rendeznek. Szervezett oktatás folyik a Statisztikai Hivatal kerületi felügyelősegein is. Hogy ezeknek a tanfolyamoknak a Hivatal milyen jelentőséget tulajdonít, arra jellemző, hogy a kerületi felügyelők munkaterveikbe kötelesek beilleszteni a felügyelősegek dolgozói szakképzettségének emelésére vonatkozó intézkedéseket.

*

Sokoldalú és gazdag tehát a szovjet statisztikai szervezet oktatási tevékenysége és számunkra értékes útmutatásokat tartalmaz. A statisztikai káderek utánpótlása olyan kérdés, amely nem tűr halasztást — ezt mondták búcsúzóul a magyar statisztikai delegációnak a szovjet elvtársak. Ők maguk ezt a kérdést — a káderek szervezett utánpótlását — a gyakorlatban meg is oldották.

A Párt és a Kormány megbecsüli a Szovjetunió Statisztikai Hivatalát jó munkája miatt, mert a gyakorlatban megvalósították a lenini hagyatékot: általánossá, mindenütt jelenlévővé és mindenre kiterjedővé teszik a számbavételt. Abban, hogy a szovjet statisztikusok ilyen eredményt értek el, a szovjet statisztikusoknak nyújtott gondos képzésnek, az oktatási munkának jelentős szerepe van. Tanulni a szovjet statisztikától, hasonlóvá lenni a szovjet statisztikusokhoz, azt is jelenti, hogy nálunk is meg kell honosítani a káderek iránt, a statisztika oktatása iránt a Szovjetunióban tapasztalt odaadó gondoskodást és ennek az oktatásnak fejlett és a gyakorlatban sikeres módszereit. Ha ezen a téren jól alkalmazzuk a szovjet tapasztalatokat, az eredmény nem maradhat el.